

Kulturutskottets betänkande

1982/83:11

om utlåning av filmverk från arkivet för ljud och bild

Motionsyrkande

I motion 1981/82:2286 av Lennart Pettersson (s) yrkas att riksdagen hos regeringen begär sådana ändringar i förordningen (1978:779) om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar att filmforskningens behov av källmaterial kan tillgodoses.

Kulturutskottet har berett lagutskottet tillfälle att yttra sig över motionen. Lagutskottets yttrande (LU 1982/83:3 y) fogas vid betänkandet som *bilaga*.

Utskottet

Motionen syftar till att det skall bli möjligt för filmforskare att studera filmverk som nu förvaras hos arkivet för ljud och bild även på andra orter än Stockholm.

I lagutskottets yttrande över motionen redovisas i här aktuella avseenden det upphovsrättsliga regelsystemet och bestämmelserna om pliktexemplar och om verksamheten vid arkivet för ljud och bild. Vidare redovisas vissa av principerna och reglerna i de internationella konventionerna på upphovsrättsområdet. Utskottet hänvisar till lagutskottets framställning i denna del.

Bestämmelserna i upphovsrättslagen om rätt till kopiering av filmmaterial som förvaras hos arkivet för ljud och bild och författningarna om pliktexemplar har utformats efter en avvägning mellan forskningens behov av tillgång till filmverk och upphovsmännens intresse av att materialet inte olovligen kopieras eller eljest missbrukas. Kulturutskottet ansluter sig till lagutskottets bedömning att man inte nu bör förorda en sådan författningsändring som begärs i motionen.

Frågan om utlåning av arkivets material bör i stället, som lagutskottet framhåller, lösas genom förhandlingar med berörda rättighetsinnehavare. Av den redovisning som lagutskottet lämnar för ett nyligen avgjort regeringsärende framgår att motionsspörsmålet kommer att bli föremål för överläggningar mellan arkivet för ljud och bild och filmbranschen.

- Utskottet hemställer
att riksdagen avslår motion 1981/82:2286.

Stockholm den 25 november 1982

På kulturutskottets vägnar

BRITT MOGÅRD

Närvarande: Britt Mogård (m), Ing-Marie Hansson (s), Karl-Eric Norrby (c), Tore Nilsson (m), Catarina Rönnung (s), Maja Bäckström (s), Lars Ahlmark (m), Berit Oscarsson (s), Gunnar Thollander (s), Jan-Erik Wikström (fp), Eva Hjelmström (vpk), Mona Sahlin (s), Anders Nilsson (s), Stina Gustavsson (c) och Lars Hjertén (m).

Lagutskottets yttrande

1982/83:3 y

över motion om utlåning av filmverk från arkivet för ljud och bild

Till kulturutskottet

Kulturutskottet har den 15 april 1982 beslutat bereda lagutskottet tillfälle att yttra sig över motion 1981/82:2286 av Lennart Pettersson (s) som väckts med anledning av proposition 1981/82:111 om vissa filmfrågor m. m. I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen begär sådana ändringar i förordningen (1978:779) om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar att filmforskningens behov av källmaterial kan tillgodoses. Enligt motionären får kopior av de biograffilmer som förvaras i arkivet för ljud och bild inte lånas ut till vetenskapliga institutioner. Filmforskarna är därför hänvisade till att studera materialet i arkivets lokaler. Detta innebär i praktiken att filmforskningen och filmundervisningen på andra orter än Stockholm omöjliggörs.

Lagutskottet får anföra följande.

Möjligheterna att använda biograffilm för olika ändamål är i hög grad beroende av det upphovsrättsliga regelsystemet. Enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk har den som skapat ett sådant verk både en rätt att utnyttja det ekonomiskt och ett ideellt betonat inflytande över hur och i vilka sammanhang det används. Till gruppen konstnärliga verk hör bl. a. filmverk, varmed jämställs verk inspelade på videogram. Också vissa andra grupper än uphovsmän skyddas enligt lagen, bl. a. skådespelare. Upphovsrättslagen omfattar inte fotografer utan deras verk skyddas av lagen (1960:730) om rätt till fotografisk bild. I väsentliga avseenden åtnjuter fotografen samma skydd som skapare av litterära och konstnärliga verk.

Reglerna i upphovsrättslagen ger bl. a. dem som deltagit vid tillkomsten av ett filmverk, t. ex. manusförfattare, regissörer, kompositörer, en principiell ensamrätt att framställa exemplar av verket och göra det tillgängligt för allmänheten. Ensamrätten innebär att man inte utan uphovsmännens samtycke får spela in verket, göra kopior av en inspelning, visa en inspelning offentligt eller sprida verket, dvs. sälja, hyra ut eller låna ut inspelningar eller kopior av det. De som uppträder i ett filmverk, t. ex. skådespelare, sångare, musiker, åtnjuter skydd mot bl. a. att inspelningen kopieras utan deras tillstånd.

Upphovsmännens och andra gruppers rättigheter är emellertid inte oinskränkta. Både upphovsrättslagen och fotografilagen innehåller regler som gör det möjligt att för olika, närmare angivna ändamål utnyttja skyddade verk och prestationer utan rättighetsinnehavarnas samtycke.

Några av dessa undantag har samband med verksamheten vid arkivet för ljud och bild. Enligt lagen (1978:487) om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar skall bl. a. s. k. referensupptagningar av radio- och TV-program (inkl. TV-sända biograffilmer) samt exemplar av biograffilmer och inspelade videogram under närmare angivna förutsättningar överlämnas till arkivet för bevarande. I upphovsrättslagen föreskrivs att arkivet har rätt att göra kopior av offentliggjorda filmverk för bevarande i arkivet. Arkivet får också för forskningsändamål göra enstaka kopior av offentliggjorda verk, som överlämnats till arkivet. Enligt förordningen om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar gäller som huvudregel att den som för forskningsändamål vill ta del av ljud- och bildupptagningar är hänvisad till att se eller lyssna på upptagningen i arkivets lokaler. Exemplar av andra upptagningar än upphovsrättsligt skyddade filmverk kan dock efter prövning i varje särskilt fall spelas upp på institution utanför arkivet.

I anslutning till det anförda vill lagutskottet erinra om att det upphovsrättsliga regelsystemet är i hög grad internationellt. En rad internationella konventioner har sålunda tillkommit som syftar till att ge upphovsmän m. fl. skydd utanför det egna hemlandets gränser. Av grundläggande betydelse på det rent upphovsrättsliga området är den s. k. Bernkonventionen om skydd för litterära och konstnärliga verk, som kom till år 1886, och den s. k. Världskonventionen om upphovsrätt från år 1952. Sverige liksom ett stort antal andra länder är anslutet till de båda nämnda konventionerna, vilka således är bindande för oss.

Huvudprinciperna i Bernkonventionen och Världskonventionen är desamma. En huvudprincip är att fördragsslutande stat skall ge medborgare från andra fördragsslutande stater samma skydd som man ger sina egna medborgare. En annan princip är att vissa s. k. minimirättigheter skall garanteras. Den innebär att varje stat åtagit sig att ge ett skydd av en viss nivå för verk från de andra staterna. Minimiskyddet behöver dock inte upprätthållas i verkets hemland.

Av betydelse när det gäller filmverk är bl. a. artiklarna 9 och 14 i Bernkonventionen. Enligt artikel 9 gäller som huvudregel att upphovsmän har en uteslutande rätt att låta mångfaldiga sina verk. Konventionsländerna får dock i sin nationella lagstiftning tillåta mångfaldigande i vissa fall förutsatt att sådant mångfaldigande inte gör intrång i det normala utnyttjandet av verket och inte heller oskäligt inkräktar på upphovsmannens legitima intressen. Artikel 14 garanterar upphovsmän till litterära och konstnärliga verk som har bearbetats eller återgivits genom film en ensamrätt att låta sprida sålunda bearbetade eller återgivna verk. Detsamma gäller i fråga om upphovsmännen till själva filmverket.

Enligt utskottets mening är det önskvärt att det upphovsrättsliga regelsystemet utformas så att skyddade verk och prestationer kan utnyttjas för forskning och andra angelägna ändamål. Samtidigt är det emellertid viktigt att man slår vakt om upphovsmännens och dem närstående grupper

berättigade intressen och att Sverige inte åsidosätter sina internationella förpliktelser på området. Bestämmelserna i upphovsrättslagen om rätt till kopiering av filmmaterial som förvaras hos arkivet för ljud och bild och författningarna om pliktexemplar har också utformats efter en avvägning mellan forskningens behov av tillgång till filmverk och upphovsmännens intresse av att materialet inte olovligen kopieras eller eljest missbrukas.

Mot bakgrund av det anförda anser lagutskottet att riksdagen inte nu bör förorda en sådan författningsändring som begärs i motionen. Frågan om utlåning av arkivets material bör i stället lösas genom förhandlingar med berörda rättighetsinnehavare.

Utskottet vill i sammanhanget hänvisa till att de litteraturvetenskapliga institutionerna vid universiteten i Lund och Umeå i en skrivelse till regeringen år 1982 anhöll om en sådan förtydligande författningsändring så att det blir möjligt att ta del av upphovsrättsligt skyddade filmverk, relevanta TV-program och videogram på resp. institution eller på annan av arkivet för ljud och bild godkänd låneplats i Lund och Umeå.

Arkivet för ljud och bild yttrade sig över framställningen och framhöll därvid att myndigheten är positiv till förslaget. Arkivet påpekade samtidigt att man är angelägen om ett förtroendefullt samarbete med filmbranschen och att man avsåg att inleda överläggningar med branschen för att diskutera vissa erfarenheter av pliktexemplarsystemet. Med hänsyn härtill var arkivet inte berett att förorda någon ändring av den aktuella förordningen utan att ingående överläggningar har förts med branschintressena.

Regeringen beslöt den 16 september 1982 att lämna vad som i ärendet förekommit utan annan åtgärd än att skrivelsen från de litteraturvetenskapliga institutionerna jämte de över skrivelsen avgivna yttrandena skulle överlämnas till arkivet för ljud och bild för att av arkivet beaktas i anslutning till de överväganden rörande eventuella förändringar av pliktexemplarsystemets utformning som arkivet kan komma att göra.

På grund av att motionsspörsmålet således kommer att bli föremål för överläggningar mellan arkivet för ljud och bild och filmbranschen bör motionen inte föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

Stockholm den 26 oktober 1982

På lagutskottets vägnar
PER-OLOF STRINDBERG

Närvarande: Per-Olof Strindberg (m), Lennart Andersson (s), Stig Olsson (s), Martin Olsson (c), Joakim Ollén (m), Arne Andersson i Gamleby (s), Ingemar Konradsson (s), Mona S:t Cyr (m), Marianne Karlsson (c), Owe Andréasson (s), Stig Gustafsson (s), Allan Ekström (m), Sigvard Persson (c), Per Israelsson (vpk) och Inga-Britt Johansson (s)*.

* Ej närvarande vid betänkandets justering.